

приниження з боку інших, втрачає власну гідність. Завищене самооцінювання, перебільшення власних чеснот призводять до пихатості, гордовитості, нетерпимості до чужих думок. Такі люди зазвичай безпідставно вимагають до себе особливої поваги, стають підозрілими та конфліктними.

Показником та мірою гідності людини є ставлення до гідності іншої людини. У правовому вимірі почуття гідності конкретизується в аксіомах правосвідомості, які визначають ті способи духовного життя та настанови свідомості, що роблять право можливим. Так, людина повинна сприймати себе як деяку цінність, яку варто відстоювати у боротьбі за існування. Завдяки почуттю власної гідності вона усвідомлює свою відповідальність у відстоюванні своїх прав та здійснюванні обов'язків. Автономія як здатність до самообмеження та самоуправління виражає духовну зрілість людини. Взаємне визнання вказує на спосіб буття права як духовного відношення між людьми, що передбачає здатність до вияву волі, розуму та почуття.

Отже, людська гідність є не просто однією з основних правових цінностей, а й конституцією правосвідомості, що реалізується у правовому житті. Тому орієнтація на формування адекватного почуття власної гідності має стати пріоритетом правового виховання.

Ю. Ю. Калиновський, доктор філософських наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого;

Е. А. Кальницький, кандидат філософських наук, доцент
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В ЯПОНІЇ

У життєдіяльності людських спільнот важливе місце посідають звичаї, традиції, сталі стереотипи поведінки. Послідовне безконфліктне їх передавання від одного покоління до іншого забезпечує стабільність розвитку соціальної організації Японії. Йдеться про спадковість ціннісно-мотиваційних настанов у правовій сфері та юридичній діяльності, ставленні до права, його вимог, приписів, норм, законів. Розвиток системи правового виховання в цій країні здійснюється як процес сприйняття досвіду попередніх поколінь і безконфліктної адаптації цього досвіду до нових умов.

Правове виховання, формування правової культури населення Японії, різних його вікових груп базуються, як свідчать дослідники (О. Белявська, Г. Дашков, В. Єрьомін, Р. Міхєєв, М. Морозов, Таїра Хукуда, Уеда Кан, Моримото Масаюкі та ін.), на використанні усіх засобів, наявних у держави та суспільства. До головних соціальних чинників, що впливають на законослухняність японців, їх високу правову культуру, належать:

- високий рівень соціально-економічного розвитку країни;
- демократичні умови життя суспільства;
- загальний рівень культури населення.

Крім цих умов, що об'єднують Японію з іншими розвиненими країнами сучасного світу (США, західноєвропейські держави), японське суспільство характеризується й певними особливостями, зокрема притаманним японському соціуму партикуляризмом, який сприяє розвитку міжіндивідуальних стосунків на засадах звичаєвого права і статевікової ієрархії, що допомагає підтримувати у суспільстві злагоду та гармонію.

У своїй внутрішній політиці Японія керується прагненням будь-що уникати конфліктів, досягати консенсусу, підтримувати гармонію на всіх рівнях суспільства. Це стосується багатьох внутрішніх суперечностей, які держава шляхом виховання (зокрема правового) намагається нівелювати. До таких суперечностей належать:

- надзвичайна гречність, шанобливість, благопристойність поведінки японців в особистому оточенні, що поєднуються з грубістю (на межі з жорстокістю) у знеособленому масовому оточенні;
- традиційна всездозволеність, притаманна малим дітям, співіснує з надією на їх високу дисциплінованість, добровільне підпорядкування у старшому віці;
- групова, кооперативна орієнтація як норма поведінки співіснує з гострим індивідуальним суперництвом (наприклад, на рівні середньої школи, де воно пов'язане з прагненням майбутнього вступу до університетів, а пізніше — праці у бажаних компаніях).

Можливо, саме існування цих суперечностей та розбіжностей у поєднанні з високим рівнем самодисципліни зумовлює те, що японці видаються легкозбудливими, «наелектризованими» і як наслідок надзвичайно динамічними. Необхідність появи групово-корпоративних цінностей у японському соціумі пояснювалася суворими природними умовами, а їх правильність виправдовувалася релігійними віруваннями. Безперечно, важливим засобом утвердження цих цінностей стало правове виховання.

Основні принципи японської системи цінностей, які є питомим тлом правового виховання, ґрунтуються на тому, що людина — лише складова, але невід'ємна складова світобудови. Вона має перебувати в гармонії з Природою і особливо з іншими людьми. Людина наділена унікальними рисами, проте це не означає, що для неї задалегідь визначена і передбачена роль володаря усього сущого. У центрі японського суспільства завжди знаходилася не окрема людина, а міцний колектив із чітко визначеною ієрархією.

Треба зазначити, що в Японії ідея права як універсального регулятора суспільних відносин, засобу забезпечення соціального консенсусу, досягнення високих економічних показників, розвитку політичної демократії посідає важливе місце у громадській свідомості. Високий рівень правосвідомості

японського суспільства можна пояснити, зокрема, повсякденною практикою звернення японців до правових реалій, поширенням правової освіти та юридичної літератури, високим рівнем загальної культури громадян. Саме ці заходи виступають чинниками правового виховання, яке є складовою загальної системи виховання та правової соціалізації.

Як правило, японські вихователі частіше за все застосовують заохочення, ніж покарання. Виховувати там означає не лаяти за те, що вже зроблено погано, а, завчасно передбачаючи таку можливість, навчати дитину правильній поведінці. Навіть при очевидному порушенні правил пристойності вихователі уникає прямого осуду, аби не поставити дитину у принизливе становище. Замість осуду дітей навчають конкретним навичкам поведінки, всіляко розвиваючи і підтримуючи їх упевненість у тому, що вони здатні навчитися управляти собою, якщо докладуть відповідних зусиль. Японці вважають, що надмірний тиск на психіку дитини може дати зворотний результат.

Серед обов'язкових дисциплін, які наповнюють конкретним змістом систему правового виховання в японських школах, особливу роль відіграють суспільствознавство та етика. У програмі цих курсів, що посідають надзвичайно важливе місце в навчально-виховному процесі японських закладів освіти, визначають три основні напрями:

- впровадження певних соціальних норм у свідомість молоді у вигляді моральних цінностей та групових орієнтирів;
- «інтернаціональне» виховання, пов'язане з орієнтацією на широкі міжнародні контакти;
- впровадження думки про причетність кожної дитини до японських традицій як їх нащадків та майбутніх творців.

Отже, система виховання (зокрема правового) і освіти передає новим поколінням японського суспільства цінності, традиції, навички, вміння законослухняної поведінки, моральні стандарти стосунків у сім'ї, колективі, здатність узгоджувати індивідуальні та соціальні інтереси.

М. П. Колесніков, кандидат філософських наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасна спроба утворення нової незалежної держави, яка переживає стрімкі соціально-політичні та соціально-економічні трансформації, породила фактично нову етнополітичну і соціально-психологічну реальність. Це ви-